

Studierendement

Transparantie helpt studenten en onderwijs

DOOR BOY KONING, KIM LINCKLAEN ARRIËNS, DAAN FETTELAAR, MARTINE POLEN THEO BAKKER

Bijna zeven op de tien hbo-studenten en ruim acht op de tien wo-studenten heeft twee jaar na de nominale studieduur een hbo bachelor- dan wel wo bachelordiploma behaald. De verschillen tussen vergelijkbare opleidingen en verschillende instellingen zijn groot.

De Inspectie van het Onderwijs publiceerde in de Staat van het onderwijs data over deze verschillen. Daarmee wil de inspectie stimuleren dat instellingen genuanceerd reflecteren op hun eigen resultaten en goede praktijken delen.

De laatste jaren is er veel aandacht geweest voor de negatieve effecten van het zogenoemde rendementsdenken. In het debat werden stevige posities ingenomen en diverse argumenten aangevoerd. Overmatige aandacht voor rendement zou kunnen leiden tot prikkels voor opleidingen om studenten snel te laten afstuderen, zelfs als dat ten koste gaat van het niveau. Het zou kunnen leiden tot onterechte *naming and shaming* van opleidingen, voorbijgaand aan het belang van toegankelijkheid en eindniveau. Focus op rendement zou studenten tekort doen die meer tijd nodig hebben om de eindstreep te halen. Een laatste veelgenoemd argument is dat te grote aandacht voor rendement het belang van een brede persoonlijke ontwikkeling van de student, die nu eenmaal ook tijd vergt, in de weg staat.

De discussie over het rendementsdenken heeft tot herbezinning geleid. Opleidingen zijn niet meer verplicht om bij opleidingsvisitaties rendementsgegevens aan de NVAO te leveren. Het ministerie van OCW benadrukt het belang van studentsucces, een veel breder begrip dan rendement (Ministerie van OCW, 2019). De openbare discussie over rendementen, met al zijn tegenstellingen en ingenomen posities, verdwijnt daarmee naar de achtergrond.

Aandacht voor diplomarendement zinvol

De inspectie wil de publieke discussie over rendement weer op gang brengen. Immers, als data rond rendementen

afgewogen worden ingezet, kan dat wel degelijk bijdragen aan een betere kwaliteit van onderwijs en een betere informatievoorziening aan aanstaande studenten. De informatie biedt de mogelijkheid om beleid te evalueren. Bijvoorbeeld: als sommige instellingen zich profileren met inclusief onderwijs, bereiken ze dan ook goede diplomarendementen voor alle groepen studenten? Wordt het leerproces bevorderd door de wijze waarop de formatieve en summatieve toetsing is ingericht? Dit zijn vragen die instellingen zichzelf moeten stellen, en waarover ze vooral ook ervaringen met elkaar moeten delen.

Nuanceren van het debat

We nuanceren de discussie over opleidingsrendementen op drie punten. Ten eerste houden we rekening met de brede persoonsvorming van studenten door te kijken naar het rendement twee jaar na de nominale studieduur. Voorheen berekenden we het rendement een jaar na de nominale studieduur. Daarnaast houdt de inspectie rekening met enkele kenmerken van studenten die invloed hebben op rendement. Dat zijn migratieachtergrond, vooropleiding, geslacht en leeftijd. Instellingen hebben deze gegevens zelf niet van andere instellingen en kunnen daardoor geen vergelijkingen maken. Tot slot willen we de discussie voeren met specifieke profilering van instellingen in het achterhoofd.

Verschillen in diplomarendementen

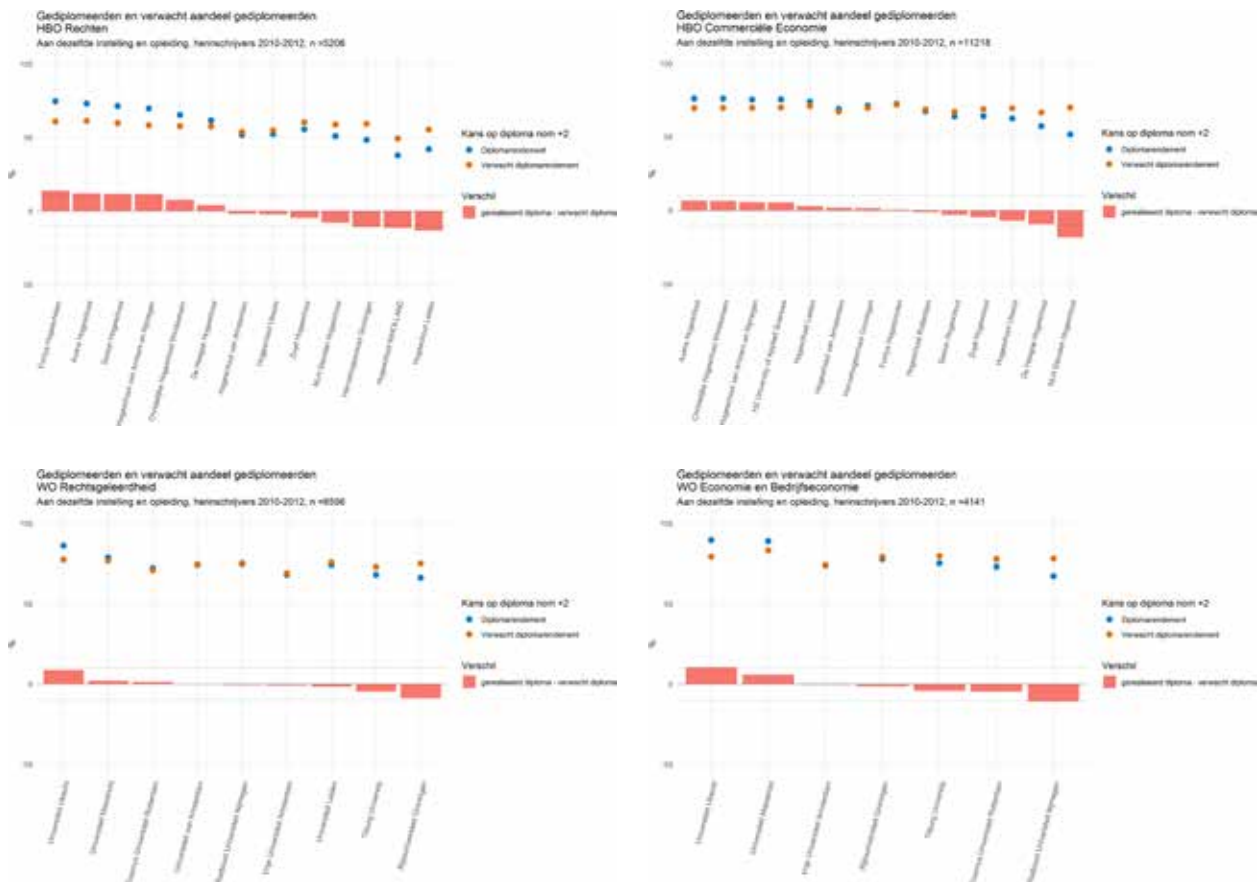
Wat zijn dan recente gegevens rond de rendementen in het hoger onderwijs? Per instelling verschilt het diplomarendement voor verschillende opleidingen en voor verschillende groepen studenten. In het hbo varieert dit van ruim 60 tot ruim 92 procent per instelling en in het wo van ruim 71 tot 88 procent (Inspectie van het Onderwijs, 2020).

Rendementsverschillen hangen deels samen met studentkenmerken. Zo hebben vrouwen meer kans om binnen een of twee jaar na de nominale cursusduur een diploma te halen dan mannen, en studenten zonder migratieachtergrond meer dan studenten met een migratieachtergrond. De verschillen tussen beide groepen werden in de afgelopen tien jaar, zeker in het wo, wel kleiner.

Ook zien we verschillen naar vooropleiding. Bij de ene hbo-opleiding hebben studenten met een mbo-diploma een grotere kans om binnen twee jaar na de nominale cursusduur een diploma te hebben, bij andere opleidingen geldt dat voor havisten (Inspectie van het Onderwijs, 2020).

We kijken naar studenten die in collegejaar 2010-2012 voor het eerst stonden ingeschreven bij een bekostigde voltijd bacheloropleiding in het hoger onderwijs en na het eerste jaar nog steeds stonden ingeschreven aan dezelfde opleiding bij dezelfde instelling (herinschrijvers) en aan deze opleiding een diploma hebben behaald binnen de nominale studieduur plus twee jaar (hbo 6 jaar, wo 5 jaar). Het diplomarendement is het aantal herinschrijvers dat, binnen de nominale studieduur plus twee jaar, een diploma heeft behaald gedeeld door de gehele groep herinschrijvers.

De inspectie heeft vijftien opleidingen geselecteerd die door een groot aantal hogescholen of universiteiten worden aangeboden. Daarvan is het feitelijk gerealiseerde rendement vergeleken met het rendement dat verwacht mag worden op basis van de samenstelling van de studentenpopulatie. Er is bij de berekening van het verwachte rendement gecorrigeerd voor geslacht, migratieachtergrond, vooroplei-

Figuur 1a,b,c, en d Verschil tussen behaald en verwacht diplomarendement bij de opleiding hbo Rechten (linksboven), Commerciële Economie (rechtsboven), wo-bachelor Rechtsgeleerdheid (linksonder) en Economie en Bedrijfsconomie (rechtsonder), cohorten 2010, 2011 en 2012 (n hbo Rechten=5.206, n hbo Commerciële Economie=11.218, n wo-bachelor Rechtsgeleerdheid=8.596, n wo Economie en Bedrijfsconomie=4.141)

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2020

ding en leeftijd (zie ook technisch rapport bij de Staat van het Onderwijs). Hieronder een voorbeeld van enkele hbo- en wo-opleidingen op economisch en juridisch gebied.

De hbo-opleiding Rechten wordt aangeboden bij 13 instellingen. Bij Fontys hogescholen is het gerealiseerde diplomarendement hoger dan verwacht zou mogen worden op grond van geslacht, migratieachtergrond, vooropleiding en leeftijd van de studenten. Bij de Hogeschool Leiden is het gerealiseerd diplomarendement daarentegen lager dan verwacht zou mogen worden. Sommige afwijkingen zijn klein, maar een afwijking van meer dan tien procentpunt (boven of onder de blauwe lijn) zet aan het denken.

Verschillen studentdoelgroepen

Naast het gerealiseerde en verwachte rendement, onderzoekt de inspectie rendementsverschillen tussen studenten met een aantal achtergrondkenmerken. We weten al dat studenten zonder migratieachtergrond over het algemeen vaker hun diploma binnen twee jaar na de nominale studieduur behalen dan studenten met een migratieachtergrond. De verschillen tussen beide groepen werden in de afgelopen tien jaar, zeker in het wo, wel kleiner (Staat van het Onderwijs, 2020). Maar studenten van een bepaalde opleiding met een migratieachtergrond doen het bij de ene instelling een stuk beter dan bij de andere. Met analyses die de verschillen zichtbaar maken, wil de inspectie opleidingen laten reflecteren op hun activiteiten om rendement in het algemeen te beïnvloeden en voor studenten met een verschillende migratieachtergrond, vooropleiding, geslacht en leeftijd in het bijzonder.

Neem als voorbeeld de opleiding Social Work die door een aantal hogescholen wordt aangeboden. Bij sommige hogescholen is de diplomakans van Social Work-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vergelijkbaar met medestudenten zonder niet-westerse migratieachtergrond. Dat zien we bijvoorbeeld bij Saxion Hogeschool. Er zijn echter ook hogescholen waar Social Work-studenten

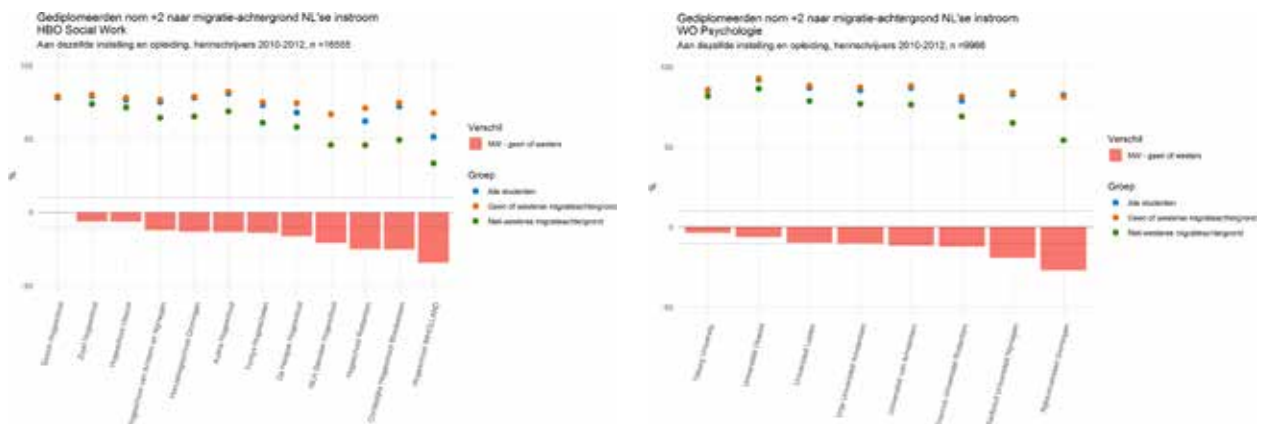
met een niet-westerse migratieachtergrond een veel lagere diplomakans hebben dan hun medestudenten zonder niet-westerse migratieachtergrond. Hogeschool Inholland is daar een voorbeeld van (figuur 2a).

In het wo is het beeld vergelijkbaar bij de opleiding Psychologie. Psychologiestudenten met een niet-westerse migratieachtergrond aan Tilburg University hebben een vergelijkbare diplomakans als hun medestudenten zonder niet-westerse migratieachtergrond. Bij de Rijksuniversiteit Groningen is de diplomakans voor niet-westerse Psychologiestudenten echter aanzienlijk kleiner dan voor hun medestudenten die een westerse of geen migratieachtergrond hebben (figuur 2b).

Inspectiedata en studentkenmerken

Uiteraard beschikken hogescholen en universiteiten zelf over data waarmee ze hun opleidingsrendementen kunnen analyseren. In de praktijk doen ze dat ook met verschillende interne managementinformatiesystemen. Gerealiseerde opleidingsrendementen zijn ook te vinden op de website van de VH zodat instellingen hun opleidingen kunnen vergelijken met die van andere instellingen. De VSNU presenteert dergelijke data niet.

Nieuw is dat de inspectie de opleidingsgegevens heeft gecorrigeerd voor studentkenmerken. Opleidingen kunnen die correctie niet in alle gevallen zelf uitvoeren omdat ze geen toegang hebben tot de benodigde bestanden van andere instellingen. Opleidingen hebben baat bij gecorrigeerde data omdat zulke data verklaringen kunnen uitsluiten; er worden geen appels met peren vergeleken. Ook nieuw voor instellingen is dat de inspectie data voor bepaalde studentgroepen presenteert. Hierdoor kan een opleiding bijvoorbeeld zien hoe studenten met een niet-westerse migratieachtergrond het bij haar doet in vergelijking met diezelfde studentengroep bij dezelfde opleiding aan andere instellingen.

Figuur 2a en b Verskil diplomakans na nominaal + 2 jaar, hbo Social Work (links) en wo Psychologie (rechts) naar migratieachtergrond, cohort 2010, 2011 en 2012 (n Social Work =16.555, n Psychologie n=9.966)

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2020

We hopen dat met deze nieuwe data, het verwachte opleidingsrendement en de rendementsgegevens naar studentengroep, het gesprek binnen en tussen opleidingen een nieuwe impuls te geven. In onderstaand kader reageert de VU op nieuwe mogelijkheden die met deze data ontstaan.

Wat kan de VU met de inzichten van het de Inspectie van het Onderwijs?

Aangezien gegevens over etniciteit bijzondere persoonsgegevens zijn, doet de VU hiernaar geen onderzoek zonder toestemming van studenten. Ook heeft de VU beperkt gegevens over andere, vergelijkbare opleidingen in Nederland. Dit maakt de mogelijkheden voor vergelijkend type onderzoek beperkt. De inzichten die de Inspectie biedt met hun analyses waarbij zij corrigeren voor achtergrondkenmerken helpen de VU om nog beter zicht te krijgen in het relatieve succes van onze studenten. Wat zouden we kunnen verwachten gezien de studenten die bij ons studeren, en maken we dat ook waar? Zo niet, waar zou dit aan kunnen liggen en wat kunnen we daar eventueel aan doen? Vandaar ook dat de VU actief bijdraagt aan de uitbreiding van het Nationaal Cohort Onderzoek voor het hoger onderwijs.

Slot

De Inspectie van het Onderwijs wil stimuleren dat opleidingen reflecteren op hun eigen rendement en erover intern het gesprek voeren, met docenten en met de opleidingscommissie, en ook extern met de stakeholders. Dit biedt mogelijkheden om van elkaar kunnen leren. Als instellingen transparant zijn over de keuzes die ze maken ten aanzien van rendement, opleidingsniveau en toegankelijkheid, is dat voor de student relevante informatie voor zijn studiekeuze. In onderstaand kader geeft de VU een voorbeeld van de manier waarop zij nu het gesprek over opleidingsrendementen voert bij de Faculteit der Rechtsgeleerdheid.

Een onderzoek naar Studiesucces van studenten met een hbo-propedeuse bij de Faculteit der Rechtsgeleerdheid

De Vrije Universiteit Amsterdam onderzoekt sinds 2014 studiedata ter verbetering van het onderwijs en onderwijsbeleid ten gunste van studenten. Het onderzoek van studiedata draagt bij aan betere inzichten in het succes van verschillende groepen studenten binnen de VU, waarop het onderwijsbeleid kan worden toegesneden. Een voorbeeld hiervan zijn een aantal analyses om het studiesucces van studenten met een hbo-propedeuse (hbo-p studenten) te onderzoeken bij de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Het onderzoek werd uitgevoerd door onderzoeksteam *VU Analytics*.

In 2017 bleek uit analyses van de hbo-p instroom dat er geen significante verschillen waren in het studiesucces tussen vwo en hbo-p studenten over de instroomjaren 2010 tot 2015. Om deze reden is vanaf 2018 de ingangseis Nederlandse taalvaardigheid op vwo-niveau voor studenten met een hbo-propedeuse Rechten afgeschaft bij de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel Recht. Om deze beleidsmaatregel te evalueren zijn een aantal vervolgonderzoeken uitgevoerd op het studiesucces van deze hbo-p studenten in het eerste en tweede studiejaar.

In 2017 bleek uit analyses van de hbo-p instroom dat er geen significante verschillen waren in het studiesucces tussen vwo en hbo-p studenten over de instroomjaren 2010 tot 2015. Om deze reden is vanaf 2018 de ingangseis Nederlandse taalvaardigheid op vwo-niveau voor studenten met een hbo-propedeuse Rechten afgeschaft bij de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel Recht. Om deze beleidsmaatregel te evalueren zijn een aantal vervolgonderzoeken uitgevoerd op het studiesucces van deze hbo-p studenten in het eerste en tweede studiejaar.

Uit een statistische analyse bleken geen verschillen in studiesucces, wat heeft geleid tot een aanpassing van de ingangseisen. Nieuwe hbo-p studenten blijken vervolgens even goed te studeren als vwo studenten.

Van het cohort 2018 en 2019 is onderzocht of er een verschil is in studiesucces van studenten met een hbo-p vooropleiding in vergelijking tot studenten met een vwo-vooropleiding bij de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel Recht. Daarbij zijn het aantal behaalde EC's, uitval en het gemiddelde cijfer onderzocht van studenten in studiejaar 1 en 2. In het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende statistische toetsen; voor EC een Mann-Whitney U toets, voor het gemiddelde cijfer een ongepaarde t-toets of de Mann-Whitney U toets, en voor uitval een Chi-kwadrat toets of Fisher's exact toets.

Bij de opleiding Rechtsgeleerdheid ($n = 952$) is in de meerderheid van de analyses geen significant verschil tussen hbo-p en vwo studenten. Wanneer er wel een significant verschil is, doen vwo studenten het iets beter (een verschil in gemiddeld cijfer van ongeveer 0,2 en in EC van ongeveer 3). Bij de opleiding Notarieel Recht ($n = 238$) is in bijna alle gevallen geen significant verschil tussen hbo-p en vwo studenten.

De bevindingen zijn in lijn met eerdere analyses van de cohorten 2010-2015.

Cohort	Opleiding	Hoogste vooropleiding	Aantal inschrijvingen	Verdeling aantal inschrijvingen
2018	B Notarieel recht	VWO	72	70,6%
		HBO	20	19,6%
		Overig	10	9,8%
	B Rechtsgeleerdheid	VWO	216	43,7%
		HBO	243	49,2%
		Overig	35	7,1%
2019	B Notarieel recht	VWO	77	56,6%
		HBO	36	26,5%
		Overig	23	16,9%
	B Rechtsgeleerdheid	VWO	235	51,3%
		HBO	194	42,4%
		Overig	29	63,3%

Het onderzoek naar studiedata ondersteunt het management van de VU in hun beleidskeuzes en draagt zo bij aan het studiesucces van onze studenten

De uitkomsten van een eerste analyse uit 2019 zijn besproken met het faculteitsbestuur. Er is toen besloten voor studenten met een hbo-propedeuse Rechten de vrijstelling van aanvullende ingangseisen te handhaven.

De faculteit vond het van belang nader te onderzoeken of de goede resultaten van deze studenten niet wellicht het resultaat waren van een inhoudelijke voorsprong. In een vervolg analyse is gekeken of deze goede resultaten zich doorzetten in het tweede studiejaar. Dit heeft geleid tot het uitvoeren van een vervolganalyse op het verband tussen studiesucces in het eerste en tweede jaar.

- Door de inzichten uit de analyse is gebleken dat ook in het tweede studiejaar studenten met een hbo-p Rechten ongeveer even goed presteren als studenten die direct uit het vwo instromen. De bevindingen zijn daarmee een bevestiging van het beleid om de ingangseis Nederlandse taalvaardigheid op vwo-niveau af te schaffen.
- Het rapport heeft bijgedragen aan een betere beeldvorming over het studiesucces van hbo-p studenten in het algemeen, zowel binnen de faculteit als binnen de VU.

Een vervolgvraag die de faculteit heeft is of er een verschil is tussen studenten met een hbo-p Rechten of een andere hbo-p vooropleiding.

Welke data zijn onderzocht?

Voor de analyse is gebruik gemaakt van data van VU Analytics. Hierbij zijn de volgende data gebruikt:

- gepseudonimiseerde instroom in de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel Recht in de cohorten 2010-2016, 2018 en 2019
- hoogste vooropleiding
- aantal EC voor de studenten in al deze cohorten
- gemiddeld cijfer voor het cohort 2018 en 2019

Periode 2018-2020

Uitgevoerd door D. Driittij, E. Griffioen, T. Bakker, VU Analytics

Opdrachtgever Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam

Komend jaar wil de inspectie met koepels en instellingen bespreken of en hoe zij deze data willen benutten. Heeft de inspectie de juiste parameters gekozen? Is de keuze voor het rendement van studenten 2 jaar na de nominale studieduur, de juiste maat? Zijn er ook andere studentkenmerken waarop de inspectie zou kunnen corrigeren om de data nog waardevoller te maken voor instellingen?

Heeft u belangstelling voor data over uw eigen opleiding, of heeft u vragen over de mogelijkheden en berekeningswijzen? Neem dan contact op met Boy Koning via B.Koning@owinsp.nl of Martine Pol via m.pol@owinsp.nl.

De Staat van het Onderwijs is te vinden op de website <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/staat-van-het-onderwijs>

Literatuur

Inspectie van het Onderwijs (2020). De Staat van het Onderwijs. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019). Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek. Houdbaar voor de toekomst. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Over de auteurs

Boy Koning, Daan Fettelaar, Kim Lincklaen Arriëns en Martine Pol zijn werkzaam bij de Inspectie van het Onderwijs.

Theo Bakker is werkzaam bij de Vrije Universiteit.